

و راجع به

موضوع

در

موضوع

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

در

سهروردی، بارکزی هستی به مثابه حضور

نگارخانه
نشر نگاه معاصر

محسن اکبری

سرشناسه	: اکبری، محسن، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: سهروردی، یحیی، هستی به مثابه حضور / محسن اکبری.
مشخصات نشر	: تهران: نگاه معاصر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۲ ص.
فروست	: نگرش فلسفی.
شابک	: 978-964-9940-67-0
وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا.	
موضوع	: هستی‌شناسی - مطالعات تطبیقی.
موضوع	: سهروردی، یحیی بن حبش، ۹۵۴۹-۵۸۷ق. - دیدگاه هستی‌شناسی.
موضوع	: Athrawardi Yahya ibn Habash - Views on ontology :
موضوع	: برکلی، جورج، ۱۶۸۵-۱۷۵۳م. - دیدگاه درباره هستی‌شناسی.
موضوع	: Berkeley, George - Views on ontology :
موضوع	: Ontology - Comparative studies :
موضوع	: فلسفه تطبیقی.
موضوع	: Philosophy, Comparative :
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ۷ الف ۲ ف / ۳۱۸ BD
رده‌بندی دیویی	: ۱۱۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۱۲۰۴۵

سهروردی، بارکلی و هستی به مثابه حضور

دکتر محسن اکبری

نگارخانه

ناشر: نشر نگاه معاصر (وابسته به مؤسسه پژوهشی نگاه معاصر)

مدیر هنر: باجم رسام

صفحه‌آرا: امید سیدکاظمی

لیتوگرافی: نوید

چاپ و صفحه‌آرایی: نرگس

نوبت چاپ: یک، ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۱۰۰

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۲-۹۹۴۰-۶۷-۰

نشانی: تهران - مینی سیتی - شهرک مجله‌ها - پلاک ۲ مخابرات - بلوک ۳۸ - واحد ۲ شرقی

تلفن: ۲۲۴۴۸۴۱۹ / پست الکترونیک: negahe.mozzer94@gmail.com

این کتاب، مستخرج از پایان‌نامه دکتری
دکتری در دانشگاه قم بوده است.

فهرست مطالب

۹	 سپاسگزاری
۱۱	 پیشگفتار
۱۵	 ۱. درآمد
۱۷	 ۱.۱.۱ علم حضوری و علم حصولی
۲۰	 ۱.۱.۲ صدق و مطابقت
۲۶	 ۱.۱.۳ بیان مسئله
۲۹	 ۱.۱.۴ فلسفه تطبیقی
۳۰	 ۱.۱.۵ پدیدارشناسی
۳۵	 ۱.۱.۶ روش تحقیق
۳۶	 ۱.۱.۷ شهاب‌الدین یحیی سهروردی (۵۴۹-۵۸۷ ه.ق.)
۴۲	 ۱.۱.۸ جورج بارکلی (۱۶۸۵-۱۷۵۳ م.)
۴۸	 ۱.۱.۹ ایضاح واژگان سهروردی
۵۴	 ۱.۱.۱۰ ایضاح واژگان بارکلی
۵۹	 ۲. سهروردی و هستی به مثابه حضور
۶۲	 ۲.۱ گستره اشراق و شهود در سپهر شناخت (میانی شناخت‌شناسانه)
۶۲	 ۲.۱.۱ بازبرد علم حصولی به علم حضوری
۶۳	 ۲.۱.۲ خودآگاهی

- ۲.۱.۳ دیگر آگاهی ۶۴
- ۲.۱.۳.۱ ادراک حسی، ادراک خیالی، یادآوری ۶۴
- ۲.۱.۳.۲ مفاهیم حقیقی و اعتباری ۶۷
- ۲.۱.۳.۳ صدق و کذب ۷۰
- ۲.۲ گستره اشراق و شهود در سپهر هستی (مبانی هستی‌شناسانه) ۷۱
- ۲.۲.۱ جوهریت و تشکیک ۷۱
- ۲.۲.۲ نور و ظلمت ۷۳
- ۲.۱.۳.۳ غلام صدور ۷۶
- ۲.۲.۴ تشخیص ۷۸
- ۲.۲.۵ خود ۷۹
- ۲.۲.۵.۱ مطایفه خود ۸۰
- ۲.۲.۵.۲ حیات خود ۸۱
- ۲.۲.۶ غیر خود ۸۲
- ۲.۳ نور الانوار ۸۴
- ۲.۳.۱ اثبات نور الانوار ۸۴
- ۲.۳.۲ خود آگاهی و دیگر آگاهی نور الانوار ۸۴
- ۲.۴ نتیجه ۸۶
۳. بارکلی و هستی به مثابه حضور ۹۵
- ۳.۱ گستره هستی و شناخت (مبانی شناخت‌شناسانه و هستی‌شناسانه) ۹۸
- ۳.۱.۱ ایده و روح ۹۸
- ۳.۱.۲ خود و خود آگاهی ۹۹
- ۳.۱.۳ غیر خود و دیگر آگاهی ۱۰۰
- ۳.۱.۳.۱ روح‌های دیگر ۱۰۰
- ۳.۱.۳.۲ ایزدهای محسوس ۱۰۱
- ۳.۱.۳.۲.۱ جوهریت ۱۰۳
- ۳.۱.۳.۲.۲ کیفیات نخستین و دومین ۱۰۵
- ۳.۱.۳.۲.۳ انتزاع ۱۰۷

۱۰۹	۳.۱.۳.۲.۴ مدرکیت و ادراک پذیری
۱۱۰	۳.۱.۳.۲.۵ واقعیت
۱۱۳	۳.۱.۳.۲.۶ برون بودگی (خارجیت)
۱۱۴	۳.۲ روح نامتناهی
۱۱۴	۳.۲.۱ اثبات روح نامتناهی
۱۱۶	۳.۲.۲ خود آگاهی و دیگر آگاهی روح نامتناهی
۱۱۹	۳.۳ نتیجه
۱۲۳	۴. مقایسه و تطبیق
۱۲۶	۴.۱ انگیزه و آرمان
۱۲۹	۴.۲ سنت افلاطونی
۱۳۳	۴.۲.۱ تجربه و احساس
۱۴۰	۴.۲.۲ مثل
۱۴۰	۴.۲.۲.۱ نسبت درون گروهی
۱۴۱	۴.۲.۲.۲ کلیت مثل
۱۴۲	۴.۲.۲.۳ نسبت مثل با افراد
۱۴۳	۴.۲.۲.۴ مثل انواع، اجناس و اعراض
۱۴۴	۴.۳ آغاز و انجام
۱۴۹	۴.۴ هستی و حضور
۱۵۰	۴.۵ نتیجه
۱۵۵	فهرست منابع

پیشگفتار

شاید در ابتدا هنگام برخورد با عنوان این جستار، تطبیق^۱ دو فلسفه‌ای که یکی، واقع‌باورانه^۲ و دیگری ایدئالباورانه^۳ است، آن‌سان خودسرانه و شگفت به نظر رسد که گویی جز فریب به برخی شباهت‌های ظاهری، ره‌آوردی نخواهد داشت. اما پژوهش پیش‌رو، پیش‌تر در پی آن است که این شباهت‌ها و تفاوت‌های ظاهری را پشت‌سر نهد و هم‌سخنی را نه فقط در مبنا و روش، بلکه بیش‌تر در مبدء و مقصد پی‌بجوید. هرچند این رویکرد به فلسفه تطبیقی^۴ که از کوربن^۵ و ایزوتسو^۶ به یادگار مانده است، چندان چیرگی نیافت و چیستی، چرا و چگونه خود را بیش از پیش به‌روشنی نشناخت، اما نسبت به آنچه تاکنون چیره است روشن‌تر و روشمندتر به نظر می‌رسد.

از دیگر سو، اگر بنا باشد هر فلسفه‌ای صرفاً با فلسفه‌ای خاص تطبیق شود که از آن اثر پذیرفته یا بر آن اثر نهاده است، آنگاه این مقایسه و تطبیق - سرپژوهشی در تاریخ فلسفه نخواهد بود. هرچند فلسفه تطبیقی (به آن معنا که می‌گویند) به‌شهود^۷ ذات^۸ پنهان در دو یا چند پدیدار^۹ فلسفی راه‌برد از پژوهش تاریخی توشه

1. comparison

2. realistic

3. idealistic

4. comparative philosophy

5. Henry Corbin (1903-1978): فیلسوف، اسلام‌شناس و ایران‌شناس فرانسوی

6. Toshihiko Izutsu (1914-1993): فیلسوف، زبان‌شناس و اسلام‌شناس ژاپنی

7. intuition

8. essence

9. phenomenon

می‌اندوزد، اما از آن فراتر می‌رود تا دو سوی تطبیق را نه در طول، بلکه در عرض هم بررسد.

بدین‌سان، در فرآیند تطبیق، نباید از برخی عناوین و گروه‌بندی‌ها، آن‌سان فریفته شد که مبانی و اصول را به فراموشی سپرد. برای نمونه، نمی‌توان فلسفه دکارت^۱ - که نمونه‌ای از عقل‌باوری^۲ در عصر جدید^۳ است - را با فلسفه‌ای مانند فلسفه ارسطو^۴ به تطبیق نشست و از تطبیق آن با فلسفه‌ای مانند فلسفه بیکن^۵، از آن‌رو چهره درهم کشید که بیکن تجربه‌باور^۶ است؛ زیرا دکارت، برخلاف ارسطو و هم‌سخن با بیکن، از یک سو، طبیعت را نه هستنده‌ای زنده و مستقل از شناسا، بلکه جوهری^۷ ممتد^۸ و ابژه^۹‌ای مشروط به سوژه^{۱۰} می‌انگارد و از دیگر سو، در راستای نیل به بهزیستی هرچه بیش‌تر، علم را نه انیلتی در خود، بلکه ابزار تصرف در طبیعت و روش تسلط بر آن درمی‌نگرد.^{۱۱}

جستار پیش‌رو که رنگی پدیدارشناسانه^{۱۲} در هستی‌شناسی^{۱۳} و شناخت‌شناسی^{۱۴} دو فیلسوف به‌ظاهر بیگانه از هم است، در فصل نخست خود، با طرح این مسئله آغاز می‌شود که اگر از نظریه مطابقت^{۱۵}، نفع نظریات بدیل دیده‌پوشی نشود، آنگاه اگر رویکرد مستقل و یکسان نسبت به هر دو، مطابقت ممکن نباشد، هیچ‌گاه نمی‌توان از مطابقتی سخن گفت که نمی‌توان آن را به درری نشست. وانگهی، وحدت^{۱۶} و این‌همانی^{۱۷} هر مدرکی که استمرار ادراکی‌اش، ادراک هر مدرک دیگر یا در ادراک هر مدرک دیگر گسسته می‌شود نیز آحرارپذیر نخواهد بود. گره گشودن از این مسئله، درگرو اثبات این فرضیه است: بر اساس این‌همانی و آحرارپذیری که بن هستی و حضور

1. René Descartes (1596-1650) دانشمند، ریاضی‌دان و فیلسوف فرانسوی

2. rationalism

3. New Age

4. Aristotle (384-322)

5. Francis Bacon (1561-1626) دولتمرد، حقوق‌دان و فیلسوف انگلیسی

6. empiricist

7. substance

8. extended

9. object

10. subject

۱۱. رضا داوری، فلسفه تطبیقی (تهران: نشر ساقی، ۱۳۸۳)، ص. ۲۱

12. phenomenological

13. ontology

14. epistemology

15. correspondence

16. unity

17. identity

از کلیت فلسفه سهروردی و بارکلی می‌توان نتیجه گرفت، شناخت بر شهود پی‌افکنده می‌شود و هستی از شناخت نمی‌گسلد. به منظور پیشبرد بحث، فلسفه تطبیقی به آن معنا پذیرفته می‌شود که از تأکید بر شباهت‌ها و تفاوت‌های ظاهری یا از تمرکز بر اثرگذاری‌ها و اثرپذیری‌های تاریخی فراتر رود و هم‌گوه‌ری دو یا چند پدیدار فلسفی را به شهود نشیند. زیست‌دوره سهروردی و بارکلی، از آن‌رو در فصل نخست، گزارش و راکاوی می‌شود که افزون بر روند شکل‌گیری اندیشه و آثار، انگیزه و آرمان آن دو را نیز تصویر کشد. با ایضاح برخی از واژگان سهروردی و بارکلی، نه‌تنها دگراندیشی آن دو در برخی از مباحث فلسفی و بازتعریفشان از واژگان مرتبط با آن‌ها به ظهور می‌رسد، بلکه از بادر برخی معانی معهود نیز پیشگیری می‌شود. از بازخوانی و بازآرایی ادله و سلسله‌ای که سهروردی و بارکلی در برخی مباحث مرتبط یا نامرتبط مطرح ساخته‌اند، فصل‌های دوم و سوم به این نتیجه می‌انجامد که هستی، حضور و هستند، حاضر است. فصل چهارم گزارش آن است که سهروردی و بارکلی نه‌تنها در امتداد سنت افلاطونی^۱، با انگیزه و آرمان مشترک، از خود به خدا می‌رسند، بلکه در معادله هستی و حضور، آن‌سان هم‌سخن می‌شوند که با گره‌گشایی از مسئله صدق^۲ و این‌همانی، شناخت انسان را بر بدهات^۳ی بر خاسته از شهود استوار می‌کنند.

عناوین اصلی و فرعی هر فصل، همراه با درون‌مایه‌ای که پوشش می‌دهند، پیکره این جستار را فراهم می‌آورند. پانوشته‌ها و پی‌نوشت‌ها، توضیحات و ارجاعات مستقیم یا غیرمستقیمی هستند که به‌فراخور افزوده می‌شوند. آنچه به این پیکره حیات می‌بخشد، روح فلسفه سهروردی و بارکلی است. افزون بر رشته‌های پابیدا، برخی تعبیر و عباراتی که همواره و گهگاه تکرار می‌شوند، همچو رشته‌های پابدا، بیوند فصل‌ها را استوار می‌کنند. نتیجه فصل چهارم، نه‌فقط نتیجه آن فصل، بلکه چکیده و نتیجه‌ای از فصل‌های گذشته است.

محسن اکبری

یکم مهر ۱۳۹۶

1. Platonism: مکتب افلاطونی

2. truth

3. evidence